

B. DUŽANEC, *Figura*. Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt

DUVAL, Noël, franc. arheolog (Le Chesnay, Versailles, 24. XII. 1929). Profesor na Sorbonni u Parizu. Kao istraživač kasnoant. arhitekture proučavao i povijesne cjeline, osobito Sirmium (Sremska Mitrovica), Dioklecijanovu palaču u Splitu i Salonu.

BIBL.: *La place de Split dans l'architecture aulique du Bas-Empire*, Urbs, 1961–62; *Sirmium »ville impériale« ou »capitale«?* Corso di cultura (Ravenna), 1979, 26; *Mensae funéraires de Sirmium et de Salone*, VjAHD, 1984, 77; *Le culte des martyrs de Salone a la lumière des recherches récentes à Manastirine*, Académie des inscriptions et belles-lettres. Compte rendus des séances de l'année 1990, Paris 1990; *Encore les »cinq martyrs« de Salone. Un témoignage épigraphique désormais bien établi*, Studi di antichità cristiana, XLVIII, Città del Vaticano 1992 (s E. Marinom). T. Mar.

DUŽANEC, Blanka, keramičarka (Zagreb, 28. V. 1908 – 26. VI. 1989). Završila je Likovnu akademiju u Varšavi (1932). Predavala na Obrtnoj školi u Zagrebu, gdje je 1934. organizirala keramički odjel. God. 1945–63. pro-

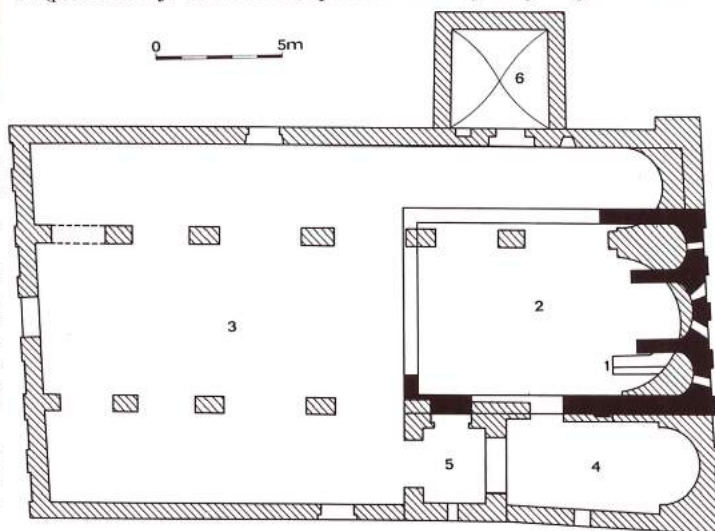
DVIGRAD, ruševine

fesor na Školi primijenjene umjetnosti u Zagrebu, na kojoj 1952. osniva tehnološki odjel i organizira suradnju s keramičkom industrijom. U svojim radovima (vaze, tanjuri, zdjele, figure), većinom u tehnici angobe, naglašava crtež i oblikuje figuralne prizore. Od 1928. izlaže u zemlji i inozemstvu. Retrospektivna izložba priređena joj je u Zagrebu 1976.

LIT.: M. Baričević, *Povijest moderne keramike u Hrvatskoj*, Zagreb 1986, str. 54–59. Ma. B.

DVIGRAD (Dvagrada, Dvograd), ruševni ostaci srednjovj. grada u Istri, Z od Kanfanara. Od ilir. vremena na brežuljcima iznad Limske kotline dominirala su dva kasteljera. U ranom sr. vijeku zvali su se *Parentino* i *Moncastello*. U prvome od njih zamro je život već poč. sr. vijeka, a drugi je, pod imenom Dvograda – *Duecastelli*, bio naseljen, pod vlašću akvilejskoga patrijarha i potom Venecije, sve do 1631, kad su ga stanovnici zbog epidemije kuge napustili i osnovali Kanfanar. Ostaci pružaju jedinstvenu sliku srednjovj. gradske strukture, opasane zidinama i kulama kod ulaza u grad; očuvani su perimetralni zidovi otprilike 220 zgrada i smjerovi komunikacija među njima (najbolje se razaznaju župni dvor i kuća straže uz glavni ulaz). Na središnjoj uzvisini uzdižu se ruševine crkve *Sv. Sofije* (XI–XII. st.). Podignuta je na mjestu starije predromaničke građevine od koje su u začelju svetišta ostale uzidane tri male apside s dijelovima zidnih slikarija iz IX. st. i ulomci crkvenog namještaja s pleternim plohozrezbama. Propovjedaonica iz XIV. st. s reljefom *Sv. Sofije* s dva grada u rukama danas je u župnoj crkvi u Kanfanaru. U okolici je Dvigrada kasnoant. i srednjovj. groblje bogato arheol. nalazima, te nekoliko značajnih crkava. U grobljanskoj crkvi *Sv. Marije od Lakuća* (gotička građevina sa zvonikom »na preslicu« i polukružnom upisanom apsidom) nalazi se ciklus fresaka koje su rad tzv. »Šarenog majstora« domaćeg porijekla iz XV. st. (prikaz Marije od Milosrđa, apostola i svetaca). Isti je majstor oslikao i

DVIGRAD, tlocrt bazilike Sv. Sofije: 1. ostaci ranokršćanske crkve, 2. predromanička crkva, 3. romanička bazilika, 4. krstionica, 5. zvonik, 6. gotička sakristija

kapelicu *Sv. Antuna* (Sv. Marija sa svecima) koja stilski pripada prijelazu romanike u gotiku. Nedaleko od Dvigrada su i ruševine benediktinske opatije, osnovane u X. st. i napuštene u XVIII. st., s crkvom *Sv. Petronile*, gotičke osnove. I od naselja je romanička kapela *Sv. Ilije*, koja je 1442. pregrađena gotičkom konstrukcijom svoda.

LIT.: A. Mohorovićić, *Problem tipološke klasifikacije objekata srednjovjekovne arhitekture na području Istre i Kvarnera*, Ljetopis JA, 1957, 62, str. 517. – B. Fučić, *Istarske freske*, Zagreb 1963. – M. Bertoša, *Dvigradsko područje prema nekim dokumentima iz XVI–XVIII stoljeća*, Jadranski zbornik, 1969. – B. Marušić, *Kasnoantičko i ranosrednjovjekovno groblje kaštela Dvograd*, Histria archaeologica, 1970, 1. – Isti, *Kompleks bazilike sv. Sofije u Dvogradu*, ibid., 1971, 2. Ma. Š.

DVORAC (u Dalmaciji → *ljetnikovac*, u Istri → *stancija* ili *štancija*), ladanjska stambena zgrada aristokrata ili bogatih zemljoposjednika na posjedu vlasnika, najčešće za povremeno stanovanje. Uz dvorac su redovito i gospodarske zgrade.

Dvorci se počinju graditi u srednjoeur. zemljama krajem XV. st., kada se napuštaju utvrđeni gradovi (burgovi) na teško pristupačnim mjestima. Grade se na lijepim, slikovitim položajima, najčešće u nizini ili na manjoj uzvisini. Neki dvorci zbog veće ili manje ugroženosti ili pak kao sjećanje na burbove imaju kule, koje s vremenom postaju puka dekoracija.

SORKOČEVIĆEV DVORAC NA LAPADU

Dvorci su najčešće jednokatni, rjeđe dvokatni, izuzetno višekatni. S obzirom na tlocrt, četiri su osnovna tipa: 1) četiri krila zatvaraju unutarnje dvorište (u renesansnoj tradiciji); 2) pravokutnik (gradska palača); 3) trokrilni (u obliku slova U); 4) dvokrili (u obliku slova L). Svaki dvorac ima veću ili manju dvoranu (*palatium*, palača ili polača), obično posred prvoga kata, a mnogi imaju dvorsku kapelu, smještenu i opremljenu, prema prilikama, od raskošnoga crkvenoga prostora do oltara zatvorena u ormaru. U razvitku dvoraca ima raznih pojava uvjetovanih, među ostalim, stilskim razdobljima u kojima su građeni (renesansa, barok, rokoko, klasicizam, pov. stilovi XIX. i poč. XX. st.). Vanjska pročelja su im često reprezentativno obrađena (rizaliti, altane, zabati), dok su ona prema dvorištu otvorena arkadama. Gotovo je svaki dvorac bio okružen perivojem franc. ili engl. tipa, katkada ukrašen vrtnom skulpturom, a mnogim se dvorcima prilazilo drvoredom.

Neki su srednjovj. utvrđeni gradovi renesansnom pregradnjom, osobito otvaranjem arkada i prozora (bifora), preuređeni za udobno stanovanje (Veliki Tabor, Varaždin, Ozalj, Bisag), te su zapravo međustupanj između burga i dvorca. Toj skupini pripadaju još Cernik (pregrađen u XVII. st.), Valpovo i Ilok (pregrađeni u XVIII. st.) i Trakošćan, Bosiljevo, Dubovac, Trsat, Maruševac (preoblikovani u XIX. st. u pov. stilovima, osobito u neogotici). Sasvim je osebujan utvrđeni dvorac Tvrdalj u Starome Gradu na Hvaru koji je pjesnik-plemić Petar Hektorović postupno gradio i uređivao 1514–72. uz morsk obalu. Odlikuje se ribnjakom okruženim arkadama unutar zgrada i tada modernom renesansno-humanističkom opremom (uzidani latinski, talijanski i hrvatski natpisi; nužnik).

Hrv. velmože tijekom XVII. st. (rjeđe u XVIII. st.) napuštaju burgove u planinama i grade dvorce: Medvedgrad—dvorac u Šestinama (srušen poslije II. svj. r.), Cesargrad—Novi dvori klanječki, Lobar na Ivančici —dvorac Lobar podno nje, Milengrad na Ivančici —dvorac Zajezda, Grebengrad na Ivančici —dvorac Novi Marof, Kostel —Gorica u Pregradi, Okić —dvorac Jastrebarsko.

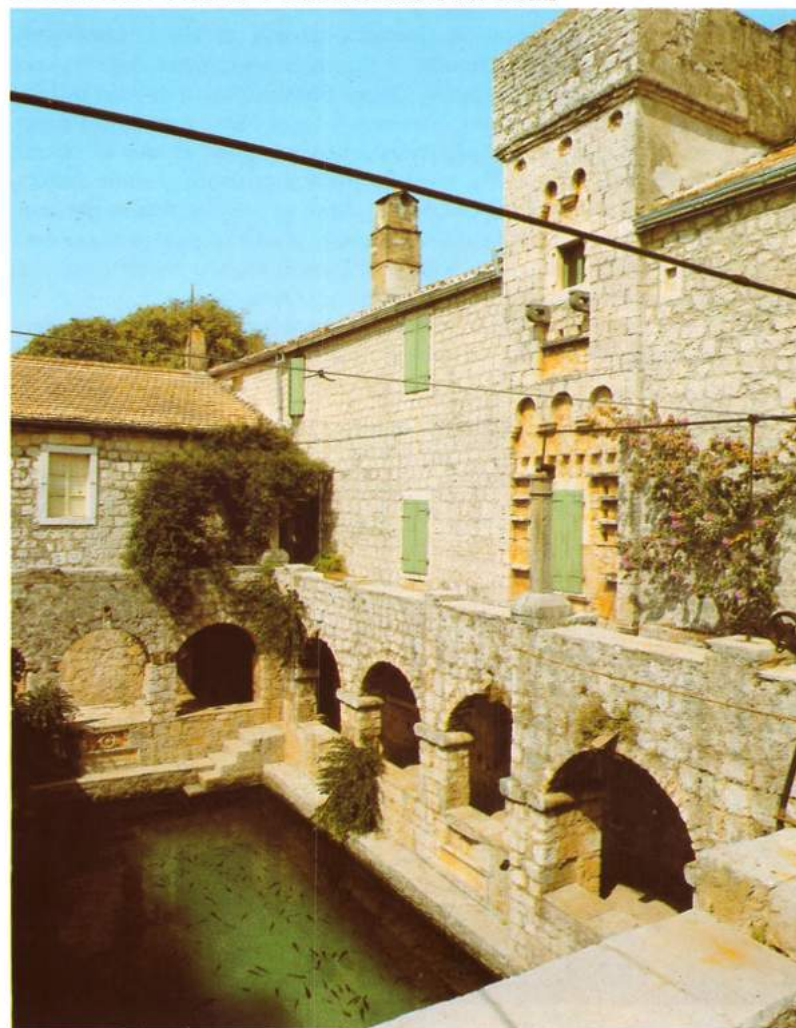
Dvorci sagrađeni u cjelini ili dijelom u prvoj pol. XVII. st. —Miljana, Novi dvori klanječki (1603, ban T. Erdődy), Gorica i Lobar (Keglevići), Bela I. (1605, Pethő), Bajnski dvori (1610, Bot de Bajna), Velika Horvatska (1611, Ratkaj-Palfy, Erdődy), Klenovnik (1616, 1667, Draškovići), premda međusobno različiti, imaju obilježje kasne renesanse (redovito se nazivaju ranobarokni) unutarnje dvorište, prema kojemu su arkadama otvoreni trijemovi u prizemlju, katkada i u prvome katu. Od obrambenih elemenata Novi dvori klanječki i Mali Tabor imaju na uglovima kule kružna presjeka, Bela I. četverostranu kulu nad ulazom, a Gorica i Mirkovec puškarnice. U toj skupini dvoraca najveći je (dvokatan) i najimpozantniji Klenovnik u kojemu su banovi iz roda Draškovića živjeli i održavali službene banske svečanosti. Kasnorenesansnim dvorcima pripada i dvorac u Gornjoj Rijeci s kulama kružna presjeka na uglovima (1663, Gašpar Orehovečki).

Jednako kao u Z i sr. Europi, gdje se visoko plemstvo povodilo za životom u ladanjskim dvorcima vladara (Versailles, Schönbrunn), i u Hrvatskoj je

najveći broj dvoraca podignut u XVIII. st. Gradnju dvoraca u SZ Hrvatskoj omogućilo je povoljnije gospodarsko stanje poslije prestanka turske opasnosti i troškova obrane, a u Slavoniji oslobođenje od Turaka. Ujedno su dvorci kao sjedišta zemljišnih posjeda i sami služili proizvodnji.

Dvorci XVIII. st. mogu se po tipovima podijeliti u nekoliko skupina: 1) izduženi pravokutan tlocrt imaju Bela II. s dvjema kulama na uglovima (Ožegovići), Gornja Bedekovčina (1740–50, Bedekovići), Jakovlje, Nuštar (grofovi Khuen), Vukovar (grofovi Eltz); 2) četiri krila koja zatvaraju unutarnje dvorište imaju Bilje u Baranji (poč. XVIII. st., Eugen Savojski), Jalžabet (1744, Somogy-Bedeković), Ludbreg (1745, dvokatni,

HEKTOROVIĆEV TVRDALJ U STAROME GRADU NA HVARU

DVORAC ELTZ U VUKOVARU

Batthyany), Popovača (1754, Erdődy), Gornje Oroslavje (1770–90, Vojković, dvorac uništen 1947), Novi Marof (1776, Erdődy), Bežanec (Keglevići); 3) tipična barokna tri krila (tlocrt *U*) ima najviše dvoraca – Veliki Bukovac (1745–55, grof J. K. Drašković), Opeka (najvećim dijelom srušen), Zajezda (Keglevići), Gornja Bistra (1770–75, grof Krsto II. Oršić), Brezovica (Drašković, s dvjema cilindričnim kulama na uglovi-ma), Daruvar (1771–77, grofovi Janković), Lužnica (barun Rauch), Poznanovec (grof Petar IV. Ivan Nepomuk Sermage), Stubički Golubovec (1790, Regina Drašković), Ilok (grof Odescalchi), Darda u Baranji (grof Eszterhazy); 4) tlocrt u obliku slova *L* (dva krila) ima dvorac u Gornjoj Stubici (1756, grof Krsto II. Oršić); 5) tlocrt u obliku slova *V* (dva krila) ima dvorac Začretje (Keglevići). Kao što su barokni dvorci tlocrtima vrlo raznoliki, tako je raznolika i obradba njihovih pročelja i unutrašnjosti. Često imaju svečana stubišta s kamenim perforiranim balustradama (Jakovlje, Stubički Golubovec, Gornja Bedekovčina), a dvorane (palače) oslikane freskama (ovalna dvorana u Gornjoj Bistri, dvorane u Donjem Oroslavju, Brezovici). Neke dvorske kapele građene su tako da vlasnici dvorca ulaze na galeriju, a puk iz parka u prizemlje (Gornja Stubica, Gornja Bistra, Stubički Golubovec). Neke su oslikane vrsnim baroknim iluzionističkim freskama (Gornja Stubica), a neke imaju vrijedne barokne i rokoko oltare (Gornja Bistra, Klenovnik, Lužnica). I sobe u pojedinim dvorcima ukrašene su zidnim slikarjama (Miljana, Donje Oroslavje).

Na samome poč. XIX. st. podizali su se kasnobarokno-klasicistički dvorci u Virovitici (1800–1804, graditelj N. Roth) grofova Pejačevića, u Našicama

(1812, drugi dvorac 1909) grofova Pejačevića, u Suhopolju grofova Jankovića, u Kneževu u Baranji (1818), u Trenkovu blizu Požege (1819).

Vrhunske je arhit. kvalitete klasicistički dvorac Januševac kraj Brdovca (o. 1830. barun J. Vrkljan), četverokutna građevina s kupolom nad središnjom kružnom prostorijom i s trijemom posred pročelja. Pripada tipu palladijanskih vila u *S* Italiji. Dva nacrti zagrebačkoga graditelja B. Felbingera prikazuju pročelja slična sjev. i zap. pročelju Januševca, te je njemu pogrešno pripisivana gradnja. Izuzetno mjesto među dvorcima ima kasnoklasicistički dvorac Jaškovo blizu Ozlja, koji je 1841. sagradio zagrebački graditelj A. Brdarić.

Historicizmu s kraja XIX. st. pripada dvorac Laduč kraj Brdovca i pregradnja Novih dvora zaprešićkih (ban J. Jelačić), a poč. XX. st. pregradnja Šaulovca (1902, bečki arhitekti), gradnja Jalkovca (1911, njem. arhitekt P. Schulze-Naumburg).

Dvorci su kao dokaz visoke kulture stanovanja svoga vremena, ukusa svojih vlasnika i poznavanja stilskih pojava graditelja važan dio hrv. kulturne baštine, te se o njihovoj obnovi i održavanju nastoji voditi odgovarajuća briga.

LIT.: A. Horvat, Pregled spomenika kulture u Baranji, Urbanizam i arhitektura, 1951, 5–8. – G. Jurišić, Bartol Felbinger i gradnja dvora Januševca, Peristil, 1954. – D. Miladinov i Š. Habunek Moravac, Tri baranjska dvorca, Vijesti MK, 1964, 5. – L. Dobronić, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971. – Ista, Dvor Jastrebarsko, Kaj, 1975, 1–2. – V. Radauš, Spomenici Slavonije iz razdoblja XVI do XIX stoljeća, Zagreb 1975. – Horvat–Matejčić–Priatelj, Barok. – M. Gamulin, Tvrdalj Petra Hektorovića u Starom Gradu na Hvaru, Zagreb 1988. – M. Obad–Šćitaroci, Dvorci i perivoji Hrvatskoga

DVORAC ODESCALCHI U ILOKU

DVORAC PEJAČEVIĆ U NAŠICAMA

zagorja, Zagreb 1991. — T. Đurić i D. Feletar, Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske, Koprivnica 1992. — M. Kruhek, Graditeljska baština karlovačkog Pokuplja, Karlovac 1993. L. D.

DVOŘÁK, Max, češki povjesničar umjetnosti i konzervator (Roudnice na Labi, 14. VI. 1874 — Hrušovany kraj Znojma, 8. II. 1921). Studirao u Pragu i Beču. Od 1905. profesor na Univerzitetu u Beču, konzervator Centralne komisije za spomenike i predstojnik Historijsko-umjetničkoga instituta. Pripadnik tzv. bečke škole povijesti umjetnosti (Wickhoff, Riegl), utemeljuje »povijest umjetnosti kao povijest duha«. Kao glavni konzervator i predsjednik Centralne komisije definirao je principe o integralnom čuvanju spomenika bez restauriranja u »čistom« stilu, koji su temelj suvremene teorije zaštite spomenika. U sklopu reorganizacije konzervatorske službe u austroug. zemljama osniva konzervatorske urede u Splitu za Dalmaciju (F. Bulić) i u Puli za Istru (A. Gnirs). Bio je stručni savjetnik kod restauriranja Dioklecijanove palače. Objavio je više radova o umjetničkim spomenicima u Dalmaciji.

BIBL.: *Das Kloster Monte Merlo bei Tkon auf der Insel Pasman*, Jahrbuch CC, 1907; *Spalato (Restaurierungsfragen)*, ibid., 1909; *Der Diokletianische Palast in Spalato*, MCC, 1909; *Italianische Kunstwerke in Dalmatien*, Jahrbuch CC, 1911; *Der Hrvojeturm in Spalato*, ibid.; *Die Kunst des Mittelalters und der Neuzeit an der österreichischen Küste der Adria — Dalmatien und das österreichische Küstenland*, Vorträge gehalten im März 1910 anlässlich der ersten Wiener Universitätsreise, Wien i Leipzig 1911, str. 169—188; *Der Diokletianische Palast in Spalato (Sitzungsprotokoll)*, MCC, 1913; *Der Diokletianische Palast in Spalato*, Kunstchronik und Kunstmarkt, 1919—20, 47.

LIT.: Ein Gedenkblatt zur Trauerfeier für Max Dvořák, Wien s. a. — S. Knežević, Bilješka o Maxu Dvořáku, ŽU, 1976, 24—25. Iv. Mat.

DYGGVE, Ejnar, danski arhitekt i arheolog (Liepaja, Latvija, 17. X. 1887 — København, 6. VIII. 1961). Od 1922—23. sudjelovao je uz J. Brøndsteda i F. Weilbacha kod arheol. iskapanja u Solinu, a 1929—32. bio je arhitekt-konzervator Arheološkog muzeja u Splitu. Njegova istraživanja Solina i drugih mjesta u Dalmaciji rezultirala su fundamentalnim tezama, osobito na području starokršć. arheologije. Rezultati istraživanja naših krajeva skupljeni su u 50-ak objavljenih radova i u posebnom arhivu »Ejnar Dyggve-Split« koji se čuva u Urbanističkom zavodu Dalmacije u Splitu. Najveći njegov doprinos istraživanju Solina je geneza urbanog razvoja, amfiteatra, teatra, kršć. kulnog centra, grobnih bazilika, pri čemu su posebno važna otkrića hipetralne bazilike na Marusincu, starohrv. crkava Sv. Stjepana na Otoku te Sv. Petra i Mojsija. Studijama o Dioklecijanovoj palači (osobito o ulozi Peristila), Polačama na Mljetu, vili u Mogorjelu,

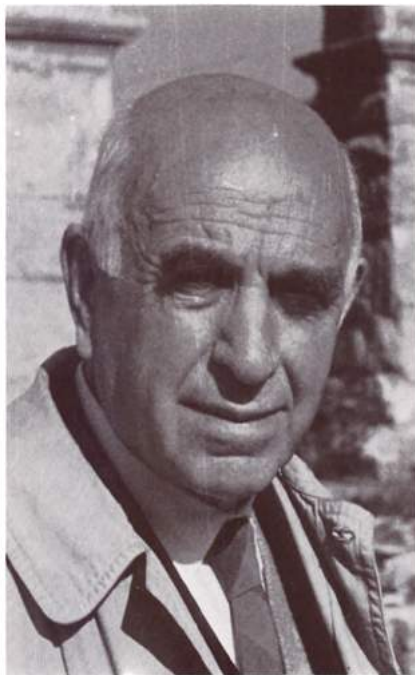

DVORAC MARUŠEVAC

analizama ranosrednjovj. građevina (Sv. Petar u Omišu, Sv. Luka na Lastovu), kao i tezama o adriobizantinizmu i o porijeklu ranosrednjovj. arhitekture pridonio je jasnijem određenju položaja našega graditeljstva unutar sredozemnog i jadranskog područja. Član mnogih svjetskih akademija i znanstvenih institucija, dopisni član JAZU i počasni građanin Solina.

BIBL.: *Recherches à Salone*, I, København 1928 (s J. Brøndstedom) i II, København 1933 (s F. Weilbachom); *Forschungen in Salona*, III, Wien 1939 (s R. Eggerom); *Funktionalismen i amfiteatret*, København 1950; *History of Salonitan Christianity*, Oslo 1951; *Nouvelles recherches au péristyle du Palais de Dioclétien à Split*, Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia, I, Oslo 1962, 1—6; — *Izabrani spisi*, Split 1989 (uredili N. Cambi i T. Marasović).

LIT.: T. Marasović, Ejnar Dyggve i graditeljsko nasljeđe Dalmacije, Urbs, 1958, str. 122—126. — S. Piplović, Istraživanje graditeljskog nasljeđa u Dalmaciji od strane danskog fonda i E. Dyggvea, VjAHD, 1987, 80. — A. Duplancić, Dalmatica Ejnara Dyggvea, ibid. T. Mar.

EJNAR DYGGVE